

Tietoyhteiskuntavalmiudet Kehittämistyö ja pilotointi Raporttiaineisto

Vapaa sivistystyön yhteisjärjestö
VSOP-ohjelma
Anne Kotonen
3.6.2005

SISÄLLYS

1. TIETOYHTEISKUNTAVALMIUDET OSANA AKTIIVSTA KANSALAISUUTTA	3
1.1. Mitä tietoyhteiskuntavalmiudet ovat	3
1.2. Suositusasiakirja	4
2. YLEISESITTELY KEHITTÄMISTYÖSTÄ	5
2.1. Kehittämistyön resurssointi	5
3. PILOTTIEN YLEISESITTELY	6
4. PILOTIT KOHDERYHMITÄIN	8
4.1. Maahanmuuttajat / monikulttuuriset ryhmät	8
4.1.1. Viittakiven opiston hankkeet	8
4.2. Järjestöaktiivit ja yhdistystoimijat	9
4.2.1. Kansalaisfoorumin hanke / SKAF ry	9
4.2.2. Kansallisen sivistysliiton hanke / Kansio	10
4.2.3. Kansan Sivistystyön liiton hanke / Kemi	11
4.2.4. Kyrönmaan opiston hanke	11
4.2.5. Työväen Sivistysliiton hanke / Kymi Imatra	12
4.2.6. Työväen Sivistysliiton hanke / Mikkeli	12
4.3. Kansalais- ja työväenopistojen asiakkaat	13
4.3.1. Jyväskylän kaupungin työväenopiston hanke	13
4.3.2. Hiiden Opiston hanke	14
4.3.3. Karstulan kansalaisopiston hanke	14
4.3.4. Jyränkölän settlementin / Heinolan kansalaisopiston hanke	15
4.3.5. Kuusankosken työväenopiston hanke	15
4.3.6. Mikkelin kansalaisopiston hanke	15
4.3.7. Rovala-Opiston hanke	16
4.3.8. Sastamalan opiston hanke	17
5. PILOTOINTI JA KEHITTÄMISTYÖ	17
6. SUOSITUS	18
7. TUKIAINEISTO	19
8. ARVIOINTI JA OPITUN TUNNUSTAMINEN	19
9. YHTEENVETO JA KEHITTÄMISKOHTEET	20
10. LÄHTEET	22

1. TIETOYHTEISKUNTAVALMIUDET OSANA AKTIIVSTA KANSALAISUUTTA

Tutkimuspäällikkö Antti Hautamäki Sitrasta määrittelee tietoyhteiskunnan: - Tietoon ja osaamiseen perustuvana yhteiskuntana, jossa on käytettävissä tehokkaita teknisiä apuvälineitä tiedon käsittelyyn ja ihmisten väliseen vuorovaikutukseen. Tietoyhteiskunnan ydin ei kuitenkaan ole tekniikassa vaan niissä muutoksissa, joita yhteiskunnassa tapahtuu. (Suomi teollisen ja tietoyhteiskunnan murroksessa.1996, 154.) Kansalaisten tietoyhteiskuntavalmiuksien kehittämisjaoksen raportti 29.11.2004 näkee tietoyhteiskunnan: - Tekniikan mahdollistamana kansalaisyhteiskuntana ja sen edellyttäminä kansalaisvalmiuksina. (Hallituksen Tietoyhteiskuntaohjelma)

Vanhasen hallituksen politiikkaohjelmista tietoyhteiskuntaohjelma ja kansalaisvaikuttamisen ohjelma sekä opetusministeriön tavoiteohjaus ovat fokusoineet tarvetta olla mukana edistämässä aktiivista kansalaisuutta vapaan sivistystyön kontekstissa. Tietoyhteiskuntavalmiudet nähdään kansalaisvalmiuksina, joita tulee pitää yllä ja kehittää. Hallituksen tietoyhteiskunnan politiikkaohjelma on kirjannut kaksi erityisesti kansalaisyhteiskuntaa ja jokaista kansalaista koskettavaa vaikuttavuustavoitetta: **1) kaikilla kansalaisilla on mahdollisuus hyödyntää tietoyhteiskunnan palveluita asuinpaikasta ja sosiaalisesta asemasta riippumatta, 2) kaikilla kansalaisilla on mahdollisuus hankkia kuhunkin elämäntilanteeseen soveltuvat tietotekniikan perustaidot, medialukutaidot sekä valmiudet tietoyhteiskunnan palveluiden käyttämiseen.**

Opetusministeriön Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa 2003-2008 huomioidaan aikuisväestön tietoyhteiskuntataitojen riittävä opetus vapaan sivistystyön piirissä. Suunnitelmassa korostetaan rahoitusperusteiden kehittämistä uuden tieto- ja viestintätekniikan hyväksikäytön edistämiseksi.

Vuonna 1999 pidetty Turun EU-konferenssi Elinikäinen oppiminen, vapaa sivistystyö ja kansalaisyhteiskunta halusi painottaa aktiivisen kansalaisuuden käsitettä vapaassa sivistystyössä ja nostaa siihen liittyvät sisällöt vst-kentän aktiiviseen tietoisuuteen. Parlamentaarisen aikuiskoulutustyöryhmän mietinnön (3:2002) aktiivista kansalaisuutta, aikuisten koulutustason kohdentamista ja tietoyhteiskuntavalmiuksia koskevat ehdotukset ovat käynnistäneet Vapaan sivistystyön yhteisjärjestössä (VSY) kansalaisvaikuttamisen ja tietoyhteiskuntavalmiuksien prosessoinnin.

Vapaan sivistystyön visio 2005 -asiakirjassa korostetaan sivistyksellisen tasa-arvon parantamista. Tietoyhteiskuntakehitykseen suhteutettuna se tapahtuu kehittämällä tietoyhteiskunnan perustaitoja lisääviä, elinikäisen oppimisen perustaa vahvistavia ja kansalaisyhteiskunnan toimintaa kehittäviä moduulipohjaisia opintokokonaisuuksia, joihin liittyy opitun tunnustaminen. Työvälineeksi tuli Vapaan sivistystyön Kansalaisopinnot – ja Tietoyhteiskuntavalmiudet opintokokonaisuuksien kehittämistyö.

1.1. Mitä tietoyhteiskuntavalmiudet ovat

Opetusministeriön koulutuksen ja tutkimuksen tietostrategiassa 2000-2004 todetaan: - Tekniikkaa on ...osattava käyttää mahdollisimman hyvin. Uudet osaamisvaatimukset edellyttävät elinikäisen oppimisen periaatteen pikaista ja laaja-alaista soveltamista koko koulutusjärjestelmään, jotta kansalaiset motivoituisivat ja oppisivat hallitsemaan, jäsentämään, arvioimaan ja jalostamaan kasvavaa tiedon tulvaa ja siten hyödyntämään tekniikan uusia mahdollisuuksia. Kansalaisen tietoyhteiskuntataidot on strategiassa jäsenneilty seuraavasti:

- tekniset käyttötaidot
- viestintätaidot

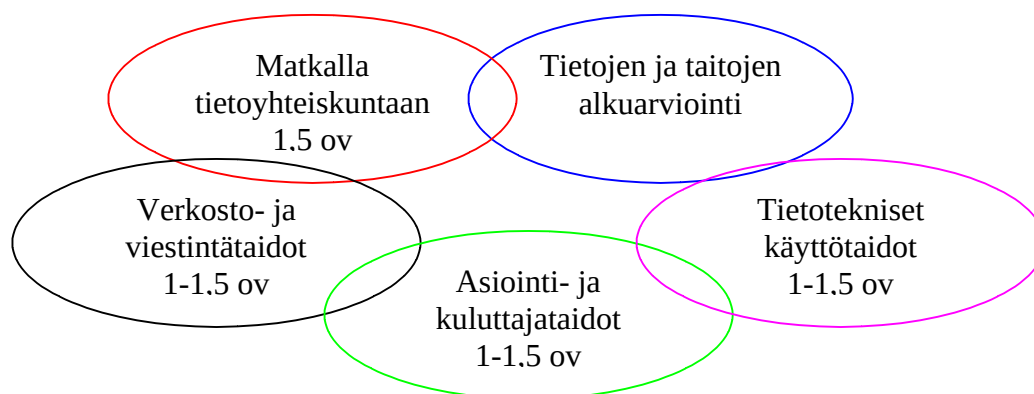
- tiedon hankinta- ja käyttötaidot
- kuluttajataidot
- tietoyhteiskuntaan vaikuttaminen
- keskeisten tietoyhteiskuntäkäsitteiden ja -rakenteiden hallinta
- kyky noudattaa verkon eettisiä ja muita pelisääntöjä
- media- ja lähdekritiikin hallitseminen

Opetusministeriön Koulutuksen ja tutkimuksen tietoyhteiskuntaohjelma 2004-2006 on vuoden 2000-2004 strategiakautta jatkava ohjelma. Uusia painopisteitä tässä ohjelmassa ovat mm. sähköiseen asiointiin ja tietoturvallisuuteen liittyvät tiedot ja taidot.

1.2. Suositusasiakirja

Suositus Tietoyhteiskuntavalmiudet –opintokokonaisuudesta on VSY:n asettaman työryhmän laatima asiakirja. Se on myös osa Vapaan sivistystyön osaaminen ja pätevyys (VSOP) ohjelmaa. VSY:n hallitus hyväksyi suosituksen 16.9.2003 kokeilua varten. Suositus on laadittu ohjeistukseksi koulutuksen järjestäjille, ylläpitäjille ja oppilaitoksille. Suosituksen yhtenä tarkoituksena on varmistaa opintokokonaisuuden yhdenmukaiset valtakunnalliset tavoitteet ja opintojen sisältö kyseistä koulutusta järjestävissä vapaan sivistystyön organisaatioissa. Tietoyhteiskuntavalmiuksia lähestytään VSY:n Tietoyhteiskuntavalmiudet -suositusasiakirjassa kolmesta näkökulmasta:

1. Yksilö jäsentää tietoyhteiskunnan ja itsensä tietoyhteiskunnan jäsenenä älyllisesti ja kognitiivisesti, jolloin on kyse jäsentämisen valmiuksista (analysointi, käsitteellistäminen)
2. Yksilö liittyy yhteisöön ja tietoyhteiskuntaan tunnetasolla, emotionaalisesti, jolloin on kyse liittymisen valmiuksista (osallisuus, yhteenkuuluvuus, ryhmän jäsenyys)
3. Yksilö toimii tietoyhteiskunnassa, jolloin kyse on tahtoon liittyvistä ja toiminnallisista valmiuksista (toiminta, vaikuttaminen)

Kaavio 1. Opintokokonaisuuden rakenne, tavoitteet ja keskeiset sisällöt (4,5-6 ov)

2. YLEISESITTELY KEHITTÄMISTYÖSTÄ

Suositusasiakirjan toimivuudesta tarvittiin tietoa vapaan sivistystyön oppilaitoksista ja jäsenjärjestöistä. Kokemuksia kerättiin vst-kentällä järjestetyistä pilottikoulutuksista. Tämä loppuarvio kokoa yhteen Tietoyhteiskuntavalmiudet -opintokokonaisuuden pilotoijien loppuraporteista sekä 24.5.2004 pidetystä yhteisestä arviointiseminaarista saadut kokemukset ja arviot pilottien, kehittämistyön sekä suosituksen ja tukimateriaalien toimivuudesta kehittämisajalla 2002 - 2004. Katse suunnataan tulevaisuuteen ja vapaan sivistystyön todellisiin mahdollisuuksiin toimia aktiivista kansalaisuutta ja kansalaisyhteiskuntaa rakentavana varteenotettavana areenana.

Kahden vapaan sivistystyön opintokokonaisuuden - tietoyhteiskuntavalmiudet ja kansalaisopinnot - kehittäminen käynnistettiin siis vuonna 2002. Ne sisältyivät VSOP:n Opitun tunnustamisen projektiin. Työryhmä, jonka jäseninä olivat Teija Enoranta (Viittakiven opisto), Liisa Honka (KTOL), Jouko Muuri (TSL) ja Anneliina Törrönen (VSY, siht.) tuotti kevät – kesän 2002 aikana luonnokset Tietoyhteiskuntavalmiudet -opintokokonaisuuden perusteista ja rakenteesta. Niitä käsiteltiin työseminaarissa Kiljavalla 12. – 13.9.2002. Seminaarin aikana muodostettiin ehdotukset ja päätökset etenemistavoista sekä aloitettiin kehittämisryhmän muodostaminen. VSY esitti lokakuussa 2002 avoimen kutsun kentän toimijoille tietoyhteiskuntavalmiuksien opintojen kehittämiseen. Oppilaitosten edustajista muodostettiin kehittämisryhmä. Loppuvuonna 2002 tuotettiin suositus tietoyhteiskuntavalmiudet –opintokokonaisuudesta ja kouluttajan tuki- ja virikeaineisto. Oppilaitoskohtaisia sovelluksia alettiin kokeilla käytännössä. Yhteinen koulutus- ja kehittämistyö tapahtui seminaareissa ja verkkopohjaisessa ryhmätyöfoorumissa Ryhmixissä.

Kehittämistoiminnan vastuuhenkilönä toimi ajalla 15.11.2003 – 30.6.2004 Liisa Honka Kansalais- ja työväenopistojen liitosta. Hallinnoinnista, tiedonvälityksestä ja koordinoinnista pilotoinnin aikana vastasi Anneliina Törrönen ja 1.8.2004 alkaen Anne Kotonen VSY:stä. Suositusta opetussuunnitelmasta työstä työryhmä, jonka jäseninä olivat Pirkko Marjavaara (Päijät-Hämeen verkko-opisto), Teuvo Lindholm (Jaakkiman kristillinen opisto) sekä Jouko Muuri (TSL). Ryhmän sihteeriksi kutsuttiin ajalle 1.5. – 30.6.2003 Anne Rosenius. Tietoyhteiskuntavalmiuksien kouluttajille suunnattua tukiaineistoa koostavaan työryhmään kuuluivat Viittakiven opistosta Teija Enoranta ja Outi Bottas sekä Heinolan kansalaisopistosta Juhani Korhonen ja Terttu Heikkinen. Aineistoryhmän tehtävänä oli koota ja tuottaa opintokokonaisuuden yhteistä oppimateriaalia. Aineisto julkaistiin internetsivustoina elokuussa 2003.

2.1. Kehittämistyön resurssointi

Tietoyhteiskuntavalmiudet –opintokokonaisuuden rahoitus muodostui kahdesta opetusministeriön Vapaan sivistystyön yhteisjärjestölle vuonna 2002 myönnetystä valtionavustuksesta. Avustusrahoja käytettiin vuonna 2004 kehittämistyöhön ja suunnitteluun sekä kokeilukoulutusten tukemiseen.

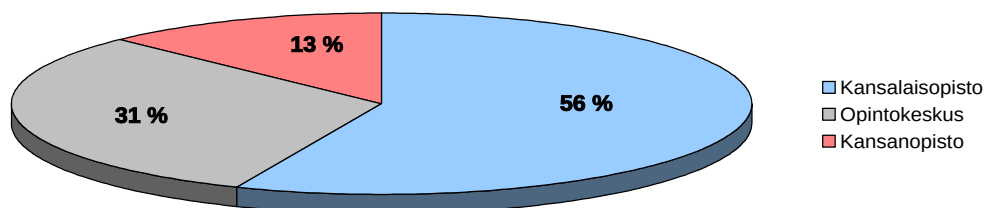
Toiminto	Kustannukset
KO / kokeilukoulutukset	145 016
TY / kokeilukoulutukset	89 996
Yhteensä	235 012

Taulukko 1. Kokeilukoulutusten kustannukset

3. PILOTTIEN YLEISESITTELY

Tietoyhteiskuntavalmiudet -opintokokonaisuuden kehittämistyössä oli mukana yli kaksikymmentä oppilaitosta, joiden edustajat työskentelivät opintoja kehittäen vuosina 2002 – 2004. Oppilaitosten edustajat tuottivat oppilaitoskohtaiset opetussuunnitelmat, joita kokeiltiin vuosina 2003 - 2004. Vuoden 2003 lopussa pilottitukea myönnettiin vielä viiden uuden pilotin suunnitteluun, toteutukseen ja raportointiin. Tietoyhteiskuntavalmiuksien pilottikokonaisuuksia aloitettiin kaikkiaan **18** ja niistä toteutui **16**.

Opintokokonaisuutta pilotoitiin kansanopistoissa, kansalais- ja työväenopistoissa ja opintokeskuksissa. Kansalais- ja työväenopistot olivat kehittämisryhmässä vahvimmin edustettuna: näissä opistoissa tehtiin kaikkiaan yhdeksän (9) opetussuunnitelmaa ja käynnistettiin pilottikoulutukset. Yhdessä kansanopistossa pilotoitiin opintokokonaisuus kahden (2) eri kohderyhmän kanssa. Neljä sivistysliittojen opintokeskusta toteutti viisi (5) pilottikoulutusta.

Kuvio 2. Tietoyhteiskuntavalmiuksien pilottikoulutusten prosenttijakauma oppilaitosmuodoittain

Pilottikoulutuksen toteuttaneet oppilaitokset 2002-2004:

Kansalaisopistot:

Heinolan kansalaisopisto / Jyränkölän setlementti
 Hiiden Opisto
 Jyväskylän kaupungin työväenopisto
 Karstulan kansalaisopisto
 Kuusankosken työväenopisto
 Kyrönmaan opisto
 Mikkelin kansalaisopisto
 Rovala-Opisto
 Sastamalan Opisto

Sivistysliittojen opintokeskukset:

Kansallinen Sivistysliitto KANSIO
 Kansan Sivistystyön Liitto KSL / Kemi
 Opintokeskus Kansalaisfoorumi SKAF

Työväen Sivistysliitto TSL / Kymi ja Mikkeli

Kansanopistot:

Viittakiven opisto / Kymppiluokka ja maahanmuuttajat

Koulutuksen keskeyttäneet oppilaitokset 2002-2004:

Forssan aikuisopisto

Kouvola kansalaisopisto

Valkeakoski-Opisto

Hyvinkään kansalaisopisto

Jaakkiman kristillinen opisto

Siikaranta-opisto

Pilottikoulutusta suunniteltiin monelle kohderyhmälle. Kansalais- ja työväenopistojen koulutuksia markkinointiin yleisesti opiston asiakkaille ja kaikille kuntalaisille. Joissain piloteista kohderyhmä rajattiin aikuisiin, joilla on tietotekniset perustaidot hallinnassa. Yksi pilotti suunnattiin ikäihmisille, toinen opiston toimialueen haja-asutusalueilla asuville ja työttömille. Opintoja järjestettiin myös yhdistysten toimijoille ja opettajille.

Opintokeskukset suuntasivat koulutuksen jäsenjärjestökentälleen: yhdistysten ja järjestöjen toimijoille sekä paikallisten ammattiosastojen luottamusmiehille. Ainut opintokokonaisuuden pilotoinut kansanopisto, Viittakiven opisto, toteutti kaksi koulutusta: yhden monikulttuurisen kymppiluokan kanssa, toisen kotoutumiskoulutukseen osallistuvien aikuisten maahanmuuttajien kanssa.

Tietoyhteiskuntavalmiudet	Kohderyhmä	Ryhmäkoko	Toteutui 4,5 ov	Toteutui alle 4,5
Pilottioppilaitos				
Heinolan ko	Opiston asiakkaat	12	x	
Hiiden Opisto	Opiston asiakkaat	6	x	
Jyväskylän kaup. to	Opiston asiakkaat	15		x
KANSIO	Yhdistysten jäsenet	12		x
KSL Kemi	Yhdistysten jäsenet	21	x	
Karstulan ko	Opiston asiakkaat	16	x	
Kuusankosken to	2 ryhmää, opiston as.	28	x	
Kyrönmaan opisto	Yhdistysihmiset	9	x	
Mikkelin Ko	Opiston asiakkaat	15	x	
SKAF	Järjestötoimijat	16	x	
Sastamalan opisto	Opiston asiakkaat	20	x	
Rovala-Opisto	Opiston asiakkaat	15		x
TSL Kymi	Luottamusmiehet	13	x	
TSL Mikkeli	Jäsenyhdistysten toim.	10	x	
Viittakiven opisto kymppi	Maahanmuuttajat	18	x	
Viittakiven opisto mamut	Monikulttuurinen kymp.	11	x	
Yhteensä		237	13	3

Taulukko 2. Opintokokonaisuuden kohderyhmät, ryhmäkoot ja toteutuksen laajuus

4. PILOTTI KOHDERYHMITÄIN

4.1. Maahanmuuttajat / monikulttuuriset ryhmät

4.1.1. Viittakiven opiston hankkeet

Kotoutumiskoulutushanke

Tietoyhteiskuntavalmiudet -opintoja kokeiltiin Viittakiven opistossa kahden monikulttuurisen ryhmän kanssa. Toinen piloteista suunnattiin kotoutumiskoulutuksessa oleville aikuisille maahanmuuttajille.

Opiskelijat

Kotoutumiskoulutuksessa olevien aikuisten maahanmuuttajien ryhmässä opintoihin osallistui 18 opiskelijaa. Opiskelijat suorittivat eri muodostelmissa eri pituisia kokonaisuuksia. Kutakin sisältöaluetta oli kuitenkin opiskelemaan vähintään viisi opiskelijaa. Opinnot integroitiin työvoimapolitiittiseen kotoutumiskoulutukseen.

Opintojen aikataulu ja laajuus

Opinnot ajoittuivat kevätlukukaudelle 2003. Opinnot olivat laajuudeltaan 4-5 ov ja ne sisälsivät kaikki taitoalueet. Kotoutumiskoulutukseen integroidussa koulutuksessa opiskelijat suorittivat eri muodostelmissa eri pituisia kokonaisuuksia. Kutakin sisältöaluetta opiskeli vähintään viisi opiskelijaa.

Opetuksen järjestelyt ja menetelmät

Kotoutumiskoulutukseen liittyvässä pilotissa opetus toteutettiin lähes kokonaan kontaktiopetuksena. Asioita opiskeltiin myös verkkotyöskentelynä arksnet-ympäristössä. Opintojen yhteydessä tehtiin vierailuja: opiskelijat tutustuivat esimerkiksi kirjaston verkkopalveluihin ja Solo- verkkopankin käyttöön. Tietokonetta käytettiin noin puolet opintoihin käytetystä ajasta. Tietoisesti pyrittiin pois tietokonesidonnaisuudesta. Pilotissa käytettiin paljon toiminnallisia menetelmiä. Opetus integroitiin kotoutumiskoulutuksen eri tasokursseille. Maahanmuuttajat ovat heterogeeninen ryhmä perustaidoiltaan, joten uusi opintokokonaisuus loi mahdollisuuden opetuksen eriyttämiseen kunkin opiskelijan tason mukaan. Ryhmiä muodosteltiin joustavasti eri sisältöalueiden opiskeluun. Teknisiin käyttötaitoihin ei käytetty paljon aikaa. Pääpaino oli virityksessä; aikaa käytettiin alussa uusien näkökulmien avaamiseen ja kriittisen, omakohtaisuuden pohdinnan herättelyyn.

Opiskelijoiden palaute

Kotoutumiskoulutukseen yhdistetyssä pilotissa opiskelijoilta kerättiin palautetta kunkin jakson jälkeen. Opiskelijat kertoivat saaneensa uusia näkökulmia ja oppineensa uusia sanoja ja asioita.

Monikulttuurinen kymppiluokka

Toinen Viittakiven ryhmä oli monikulttuurinen kymppiluokka, jossa opiskelijoina oli suomalaisia ja maahanmuuttajataustaisia, 16 – 19-vuotiaita nuoria. Osallistujajoukko oli kummassakin opintoryhmässä – monikulttuurisella kymppiluokalla ikää lukuun ottamatta - varsin heterogeeninen. Suomen kielen osaaminen vaihteli, sanoin tietotekniset käyttötaidot. Opiskelijat eivät ilmoittautuneet tietoyhteiskuntavalmiuksien opintoihin erikseen, vaan pilotit toteutettiin integroituina muihin opintoihin. Kymppiluokan pilotissa opinnot limittyivät äidinkielen ja atk:n opintoihin.

Opiskelijat

Kymppiluokan pilottiin osallistui yksitoista 16-19-vuotiaasta nuorta. Yksi osallistujista siirtyi kesken pilotin maahanmuuttajien peruskouluryhmään. Kymmenen osallistujaa sai todistuksen: 9 neljän ov:n opinnoista ja yksi opiskelija 5 ov:n opinnoista.

Opintojen aikataulu ja laajuus

Opinnot ajoittuivat kevätlukukaudelle 2003. Opinnot olivat laajuudeltaan 4-5 ov ja ne sisälsivät kaikki taitoalueet. Kutakin sisältöaluetta opiskeli kuitenkin vähintään viisi opiskelijaa.

Kymppiluokan pilottikoulutuksessa suurin osa opetuksesta tehtiin ryhmitöinä ja projekteina. Opinnot sisälsivät kontaktiopetusta ja yksilöllisiä ja yhteistoiminnallisia verkkoharjoituksia. Kymppiluokan kanssa tarkoituksena oli integroida opintokokonaisuuden osat peruskouluaineiden opiskeluun mahdollisimman monessa aineessa. Käytännössä toteutus rajattiin äidinkielen ja atk:n kursseihin. Integroinnin taustalla on ajatus, että tietoyhteiskuntavalmiudet ovat yksi osa perustaidoista. Ohjelmassa painottuivat viestinnän ja vuorovaikutuksen sekä osallisuuden taitojen harjoittelu tietoyhteiskuntavalmiuksien peruspilareina.

Kymppiluokan pilotista saatujen kokemusten mukaan yksilölliset ja yhteistoiminnalliset verkkoharjoitukset soveltuivat hyvin tähän opintokokonaisuuteen. Tietokoneen kanssa työskentely motivoi opiskelijoita ja toi tervetullutta vaihtelua kontaktiopetukseen isossa ryhmässä. Monet kykenivät yksilöllisessä verkkotyöskentelyssä pohdintaan, jota eivät olisi ryhmässä tuoneet julki.

Opiskelijoiden palaute

Kymppiluokan pilotissa työskentelyä arvioitiin kahdella tavalla: osana jokaista tehtäväkokonaisuutta ja koko kurssin itsearviointina. Itsearviointi kuului jokaiseen kokonaisuuteen. Arvioinnin kohteena oli tietämyksen lisääntymisen ja uusien taitojen karttumisen ohella oma ja ryhmän työskentely. Opintokokonaisuuden sisällöistä annetun palautteen keskeinen viesti oli, että ”nääh jutut osataan jo”. Alussa ryhmä koki hallitsevansa riittävän hyvin taidot, joita ajatteli tarvitsevänsä tietoyhteiskunnassa. Itsearvioinnin sävy muuttui opintojen edetessä; ei niin, että käsitys omien taitojen riittävydestä olisi muuttunut, vaan niin, että koettiin uusia taitoja löytyneen ja uusia ajatuksia heränneen.

Kielteisintä arviointia tuli verkkoetiikan ja sitä koskevan lainsäädännön osuudesta, joka opiskeltiin pykälää tutkimalla ja kertauksena. Soveltamisen hankaluus näkyi kuluttaja- ja asiointitaitojen sekä mediakriittisyyden käsittelyssä. Verkkokauppa ja sähköinen asiointi eivät vielä kiinnosta nuoria, joilla ei ole omaa rahaa. Muiden palveluiden kuluttaminen sen sijaan kiinnosti enemmän.

Prosessien itsearvioinnissa arvioitiin menetelmiä. Toiminnalliset menetelmät ja verkkotyöskentely sopivat ryhmälle hyvin. Opiskelun loppuvaiheessa tehtiin itsearviointi, jossa oli mukana äidinkielen ja atk:n opiskelun sisältö. Omat taidot arvioitiin optimistiseen yläkanttiin, mutta toisaalta heikot kohdatkin tunnistettiin hyvin. Myös tietoyhteiskuntataidot koettiin yleisesti hyväksi; teknisissä käyttötäidoissa ei löydetty mitään korjattavaa (!), mutta viestinnän perustaidoissa koettiin yleisesti kehittymisen tarvetta. Huomionarvoinen oli opiskelijoiden arvioinneissa kriittisen asenteen kehittyminen; opiskelijat kiinnittivät huomiota kriittisesti verkon sisältöihin ja sen tarjoamien palveluiden tasoon.

4.2. Järjestöaktiivit ja yhdistystoimijat

4.2.1. Kansalaisfoorumin hanke / SKAF ry

Kansalaisfoorumin pilottikokonaisuuden rekrytointi sai 20 järjestötoimijaa kiinnostumaan tietoyhteiskuntaopinnoista. Kurssilaisten käytössä olivat koko opintojen ajan omat kotisivut, jonka voidaan arvioida tuoneen lisäarvoa kokonaisuuteen.

Opiskelijat

Opintoryhmä muodostettiin 16 opiskelijasta. Viiden ov:n kokonaisuuden suoritti 12 henkilöä, yhden opintoviikon suoritti yksi ja kaksi opintoviikkoa myös yksi henkilö.

Opintojen aikataulu ja laajuus

Opinnot järjestettiin ajalla 4.9. - 27.11.2004. Opintojen laajuus oli 5 ov.

Opetuksen järjestelyt ja menetelmät

Opintojen alussa suoritettiin alkuselvitys, jossa tulevat opinnot liitettiin kunkin opiskelijan arkikontekstiin. Jokaiselle tehtiin oma HOPS. Opetus toteutettiin lähi- ja etäopetuksena.

Opiskelijoiden palaute

Opiskelijoiden asenne tietotekniikkaa ja tietoyhteiskuntaa kohtaan muuttui opiskelun aikana positiivisemmaksi. Kurssin jälkeen opiskelijoille syntyi spontaani tarve syventää jo opittuja taitoja, perehtyä enemmän kuluttaja- ja asiointitaitoihin sekä hyödyntää verkkoasioinnin mahdollisuuksia.

4.2.2. Kansallisen sivistysliiton hanke / Kansio

Kansallisen Sivistysliiton pilotin kohderyhmänä olivat yhdistystoiminnassa mukana olevat, tietotekniset perustiedot ja -taidot omaavat henkilöt.

Opiskelijat

Kansion pilottikurssin (Tietokone kokoomustoiminnassa) osanottajia oli 12. Ilmoittautuneita oli 14, mutta kaksi heistä perui osallistumisensa henkilökohtaisiin syihin vedoten. Opiskelijat olivat 25-65-vuotiaita yhdistystoiminnassa mukana olevia ihmisiä, joilla oli hallussaan tietotekniset perustiedot ja -taidot. Kaikki opinnot aloittaneet opiskelijat suorittivat 2 opintoviikon kokonaisuuden.

Opintojen aikataulu ja laajuus

Kansion pilotti toteutettiin 25.3. - 15.5.2003. Koulutus oli laajuudeltaan 2 ov sisältäen tekniset käyttötaidot (1 ov) sekä viestintätaidot, tiedonhankinta- ja käyttötaidot sekä tietoyhteiskuntapolitiikkaan vaikuttamisen taidot (1 ov).

Opetuksen järjestelyt ja menetelmät

Pilotissa koulutettavien aiheiden ja opiskelijoiden lähtötason määrittäminen tehtiin etätyönä. Ilmoittautuneille lähetettiin kymmenen koulutettavan asiakohdan luettelo, josta he valitsivat eniten kiinnostavat osiot. He määrittivät itse oman lähtötasonsa liittyen sekä tarjolla oleviin aiheisiin että yleiseen tietokoneen ja ohjelmien käyttötasoon. Ennen kurssin alkua lähetettiin palautteen pohjalta ilmoittautuneille esitys kurssin ROPSiksi, jota ilmoittautuneilla oli ennen kurssin alkua mahdollisuus kommentoida. Lisäksi se käsiteltiin kurssin alussa yhteisesti.

Koulutuksessa tietoyhteiskuntapolitiikkaan vaikuttamisen taidot olivat keskeisenä lähtökohtana: koulutus painottui järjestön viestinnän ja vaikuttamisen tehostamiseen. Tavoitteena oli lisätä yhteiskuntapoliittista vaikutusmahdollisuutta yhdistystasolla sekä pyrkiä mahdollisimman hyvin hyödyntämään tietotekniikkaa ja sen ohjelmia yhdistystoiminnassa. Teknisiin käyttötaitoihin liittyen opiskeltiin mm. www-sivujen tekemistä ja ylläpitoa sekä tutustuttiin yhdistyksen jäsenrekisteriohjelmaan.

Viestintätaitoja kehitettiin mm. pohtimalla sisäistä ja ulkoista tiedotusta yhdistyksessä. Tiedonhankinta- ja käyttötaitoihin liittyen teemoina olivat mm. tiedon oikeellisuus ja ajankohtaisuus, netiketti ja sähköisten lomakkeiden käyttö yhdistystoiminnassa. Menetelminä käytettiin lähiopetusta sisältäen luentoja ja käytännön harjoituksia sekä etätehtäviä itsenäisesti ja verkkoalustalla. Koulutuksessa 13 h toteutettiin lähiopetuksena ja 67 h etäopiskeluna.

Opiskelijoiden palaute

Opinnoissa opiskelijoilta kerättiin kaksi palautetta, joista ensimmäinen oli samalla opiskelijoiden välitehtävä. Loppupalautteessa opiskelijat arvioivat koko opintokokonaisuutta. Vastauksissa näkyi asia, jonka tuli esiin myös koulutuksessa: tietokonekoulutuksessa on lähes mahdotonta etukäteen saada selville opiskelijoiden todellista lähtötasoa. Muutoin palautetta voi pitää hyvänä. Parhaana opiskelijat pitivät usein kotisivujen tekoa, turhimpana jäsenrekisteriosuutta. Koulutusta pidettiin erittäin hyödyllisenä: kysyttäessä numeerisesti kuinka hyödyllisenä opiskelijat pitivät koulutusta, vastausten keskiarvo oli 4,75 (5= erittäin hyödyllinen, 1= ei lainkaan hyödyllinen).

4.2.3. Kansan Sivistystyön liiton hanke / Kemi

KSL:n Kemin pilotti suunnattiin jäsenjärjestöjen toimijoille. Pilotti muodostui erillisistä koulutustilaisuuksista.

Opiskelijat

Opiskelijat tulivat yhdistyksistä, yrityksistä ja seuroista. Eri kursseille osallistui yhteensä 21 opiskelijaa.

Opintojen aikataulu ja laajuus

1) Internetin perusteet –kurssi 28.1.-29.2.2004, 2) Kotisivujen tekokurssi 13.-14.3.2004, 3) Järjestöjen www-sivustojen rakentaminen 13.-14.11.2004. Opintojen laajuus oli 4,5 ov.

Opetuksen järjestelyt ja menetelmät

Opetus järjestettiin siis kolmena erillisenä kurssina, joista motivoivimmaksi osoittautui järjestöjen kotisivukurssi. Paikallinen yhteistyötaho oli Kemissä Kemian Tietotalo. Kurssin tuotoksena järjestöille syntyi omia kotisivuja. Kursseille osallistuneilta odotettiin osaamista tietokoneen käyttötaidoissa. Kurssi sisälsi alkuarvioinnin lisäksi etä- ja lähiopetusta.

Opiskelijoiden palaute

Opiskelijapalaute jäi keräämättä.

4.2.4. Kyrönmaan opiston hanke

Kyrönmaan opisto markkinoi opintoja erityisesti paikallisten järjestöjen ja yhdistysten ihmisille.

Opiskelijat

Kyrönmaan opiston koulutuksen rekrytointi tehtiin yhteistyössä paikallisten yhdistysten kanssa. Pilottikoulutukseen ilmoittautui 11 henkilöä ja sen aloitti 10 henkilöä. Kaikki osallistujat olivat naisia. Opiskelijoista kahdeksan (8) suoritti 4 opintoviikon opinnot kokonaan tai osin.

Opintojen aikataulu ja laajuus

Pilotti toteutettiin 18.9.2003 – 22.4.2004. Koulutus oli laajuudeltaan 4 ov sisältäen kaikki suosituksen osiot seuraavin painotuksin: Mitä tietoyhteiskunta tarkoittaa (10 h), Tiedonhankinta- ja käyttötaidot (20 h), Vaikuttaminen ja toimiminen (30 h), Media- ja lähdekriittisyys (40 h), Netiikka (15 h) ja Netiketti (15 h).

Opetuksen järjestelyt ja menetelmät

Pilotissa työ- ja opiskelumuotoina käytettiin lähiopetuksessa luentoja, alustuksia, ryhmäkeskusteluja sekä harjoitus- ja pohdintatehtäviä yksin, pareittain ja ryhmässä. Osa opiskelusta tapahtui atk-luokassa. Etäopiskeluna tehtiin harjoitus- ja oppimistehtäviä sekä tutustuttiin oheiskirjallisuuteen. Opintojen alussa tehtiin alkuarviointi ja HOPS kullekin oppijalle.

Pilotin alussa tehtiin alkuarviointi ja HOPS kullekin oppijalle. Oppimisen edistymistä arvioitiin opiskelun aikana (väliarviointi ja HOPS:n tarkentaminen) sekä oppimistavoitteiden toteutumista opintojen päätyttyä (loppuarviointi ja HOPS:n toteutuminen). Arviointimenetelminä käytettiin itsearviointia, ryhmäarviointia sekä opettajan tekemää arviointia. Lisäksi kaksi opiskelijaa piti oppimispäiväkirjaa.

Opiskelijoiden palaute

Saadun palautteen mukaan opiskelijoiden lähtötaso on hyvä olla melko samanlainen; näin eteneminen ja kurssille asetetut tavoitteet ovat tasapainossa opiskelijoiden omien tavoitteiden kanssa. Koska ryhmässä oli hyvin erilaisia opiskelijoita, pidemmällä olleet pitkästivät ja heidän sitoutumisensa heikentyi. Alkuarvio antoi pohjaa sille, miten ja miltä tasolta opiskelu käynnistetään. Kuitenkin teknisten peruskäyttötaitojen opiskelu vei joidenkin opiskelijoiden kohdalla ennakoitua enemmän aikaa.

4.2.5. Työväen Sivistysliiton hanke / Kymi Imatra

Pilottikoulutus järjestettiin Imatralla TSL:n ja TSL:n Imatran opintojärjestön yhteistyönä. Yhteistyökumppanina toimi myös SAK:n ammatillinen paikallisjärjestö. Opiskelijat rekrytoitiin ay-liikkeen koko henkilöstöstä, luottamushenkilöstöstä. Rekrytoinnissa auttoi paikallinen Uutis-Vuoksi –sanomalehti.

Opiskelijat

Opetusryhmä muodostui 13:sta opiskelijasta. Työelämässä mukana olevia oli 12, yksi opiskelija oli eläkkeellä. Opiskelijoiden ikäjakauma oli 40-69 välillä.

Opintojen aikataulu ja laajuus

Opinnot järjestettiin ajalla 26.1.-19.10.2004, laajuus 4.5 ov.

Opetuksen järjestelyt ja menetelmät

Opetus toteutettiin lähi- ja etäopiskeluna. 3,5 ov:a tehtiin kontaktiopetuksena ja 1 ov etänä. Opiskelijat määrittivät itse opiskelutavoitteensa: 1) Oppia ymmärtämään tietoyhteiskuntaa (2 vastausta), 2) oppia tietokoneen ja eri sovellusohjelmien käyttö (9 vastausta), 3) Hallita paremmin tietotekniikan perusasiat (2 vastausta). Opiskelu oli osittain pienryhmäopiskelua.

Opiskelijoiden palaute

Opiskelijat antoivat palautetta opintojen järjestämisestä ja sisällöistä:

”Koulutuksen aikataulujen sovittaminen vaikeaa kun on muitakin tapahtumia”

”Etätehtävät ja pienryhmät kiinnostavia”

”Kokonaisuuden ajallinen kesto häyttasi osallistumista”

4.2.6. Työväen Sivistysliiton hanke / Mikkeli

TSL:n Mikkelin hanke keskittyi yksityisen kansalaisen tietoyhteiskuntavalmiuksien kohentamiseen, sillä alkuperäinen tavoite saada mukaan järjestöaktiiveja ei toteutunut.

Opiskelijat

Ryhmässä oli 10 opiskelijaa, joista työelämässä vaikutti kolme henkilöä, työttömiä oli kolme, vuorotteluvapaalla yksi ja eläkeläisiä kaksi.

Opintojen aikataulu ja laajuus

Opinnot toteutettiin ajalla 15.1.- 21.4.2004, laajuus oli 4,4 ov.

Opetuksen järjestelyt ja menetelmät

Koulutusta toteutettiin lähi- ja etäopiskeluna. Ryhmä rakensi VSY:n suositusten pohjalta oman opetussuunnitelmansa ensimmäisillä tapaamiskerroilla. Työtapoina olivat luennot ja keskustelut, joissa käsiteltiin tietotekniikan kehitystä ja käyttöalueita sekä kansalaisnäkökulmaa.

Opiskelijat tekivät ryhmä- ja pariharjoituksia, koko ryhmän yhteisiä keskusteluja järjestettiin kerran viikossa. Opintoihin sisältyi myös opistomatka tietotekniikan museoon Viikkiin.

Opiskelijoiden palaute

Opiskelija-arvioissa painottui opitun henkilökohtainen hyödyntäminen, ei niinkään osallistuvan kansalaistoiminnan näkökulma.

4.3. Kansalais- ja työväenopistojen asiakkaat**4.3.1. Jyväskylän kaupungin työväenopiston hanke**

Jyväskylän kaupungin työväenopiston pilotissa kohderyhmänä olivat atk:n alkeet hallitsevat työikäiset aikuiset.

Opiskelijat

Jyväskylän kaupungin työväenopiston pilotti oli atk:n jatkokurssi aikuisille. Kurssin aloitti 15 henkeä, joista kolme keskeytti opinnot. HOPSin ja loppuarvioinnin jätti kahdeksan. Todistus annettiin kahdeksalle.

Opintojen aikataulu ja laajuus

Koulutus toteutettiin 2.10.-11.11.2003. Ryhmä kokoontui kahdesti viikossa. Opintojen tavoitteena oli syventää osaamista tietokoneen käytössä painottuen varhain eteen tuleviin tilanteisiin. Selkeä painotus oli teknisillä käyttötaidoilla, mutta myös tiedonhakua ja -käyttöä opiskeltiin Internet – osuudessa huomioitiin myös internetissä selviytyminen: tähän sisältyi lähdekriittisyys ja verkkoetiikka. Opinnoissa toteutettiin vain osa suositusten osioista, ja opinnot olivat laajuudeltaan 1,5 ov jakautuen seuraavasti:

Tekniset käyttötaidot 1,0 ov

Tiedon haku 0,4 ov

Lähdekriittisyys ja verkkoetiikka 0,1 ov

Opetuksen järjestelyt ja menetelmät

Tavoitteena pilotissa oli syventää tietoja opiskelijoiden omien tarpeiden mukaan.

Opetusmenetelminä käytettiin perinteisen opetuksen lisäksi erilaisia ryhmätyömenetelmiä.

Kullakin ryhmällä oli oma tehtävänsä. Yhteistoiminnallinen oppiminen toimi menetelmänä varsin hyvin. Pilotissa käytettiin myös etätehtäviä, mutta ne eivät sopineet hyvin näin lyhyelle kurssille.

Opiskelijat tuottivat henkilökohtaisen opinnäytteen, esim. käyttöohjeet opittavalle ainekselle.

HOPSin tekeminen koettiin vaikeaksi, ja kouluttaja huomasi omien panoksiensa loppuvan HOPSin ohjaamisessa kesken.

Opiskelijoiden palaute

Jyväskylän pilotista saatu palaute yleisesti oli varsin hyvä. Aihevalinnat arvioitiin onnistuneiksi ja tarpeellisiksi. Lähiopetuksen tahtia pidettiin enimmäkseen sopivana; ryhmän epätasaisuus tosin oli joidenkin mielestä häiritsevää. Etätehtävien tekemistä varten aikataulu koettiin liian tiukaksi.

4.3.2. Hiiden Opiston hanke

Opiskelijat

Hiiden Opistossa kohderyhmänä olivat kuntalaiset, opiston asiakkaat. Opiskelijat rekrytoitiin paikallislehtien lehtikirjoitusten ja Hiiden Opiston opinto-oppaan avulla. Kiinnostuneimpia olivat edellisen vuoden atk-ajokorttiryhmässä mukana olleet Nummi-Pusulan opiskelijat. Opiskelijoita oli kuusi (6), joista neljä naisia ja kaksi miestä (liite 2).

Opintojen aikataulu ja laajuus

Opinnot toteutettiin ajalla 1.9.2003 – 12.3.2004. Opintojen laajuus oli 4,5 ov, josta lähiopetusta oli 82 h ja verkko-opetusta ja etätehtäviä 78 h. Opinnot sisälsivät kaikki suosituksessa määritellyt osiot.

Opetuksen järjestelyt ja menetelmät

HOPSit laadittiin ennen opintokokonaisuuden käynnistämistä. Opinnot aloitettiin yhteisellä infotilaisuudella. Lähijakso-opetus oli teoriaopetusta, luentoja ja ryhmätyöskentelyä opettajan ohjauksessa. Verkon kautta opiskeltiin rakentamalla tietoa (sähköpostikeskustelut ja tiedon rakentaminen oppimisalustalla) etätehtävien, verkossa toimivien lukupiirien ja esseiden kautta. Lisäksi opiskelijat pitivät opinnoistaan oppimispäiväkirjaa tai portfolioa.

Hiiden Opiston pilotoijat näkivät sisällön laaja-alaisena ja haastavana. Uudet lähestymistavat tietoyhteiskuntakehitykseen ja sen käsittelemisen menetelmiin otettiin kuitenkin hyvin vastaan myös opintoryhmässä.

Opiskelijoiden palaute

Pilotista saatu opiskelijapalaute oli rohkaisevaa: työskentelymenetelmät olivat sopivia, oppimisen ilmapiiri miellyttävä ja innostava. Myös opettajia ja opiston palveluja kiiteltiin. Opiskelijat antoivat suoraa palautetta järjestäjille opintojen aikana järjestetyissä palautetilaisuuksissa. Keskustelu kävi vilkkaana opetuksen sisällöistä. Omien kansalaistaitojen koettiin kohentuneen opintojen aikana, vaikka opiskelijoilla olikin taipumusta ensisijaistaa teknisten käyttötaitojen merkitys.

4.3.3. Karstulan kansalaisopiston hanke

Karstulan kansalaisopistossa opintokokonaisuutta tarjottiin tietoyhteiskunnasta kiinnostuneille aikuisille. Opintokokonaisuutta markkinoitiin opiston ohjelmassa koko opiston toiminta-alueella.

Opiskelijat

Opiskelijoita oli 16. Kohderyhmään kuului järjestö- ja vapaaehtoistyössä mukana olleita, pitkäaikaistyöttömiä, vähäisen pohjakoulutuksen omaavia, ikääntyneitä, maahanmuuttajia, vammaisia ja kuntoutettavia.

Opintojen aikataulu ja laajuus

Opinnot toteutettiin ajalla 1.10.-2003-14.10.2004, laajuus oli 5 ov.

Opetuksen järjestelyt ja menetelmät

Ennen opintojen alkua tehtiin alkukartoitukset tiedoista ja taidoista. Opiskelijoille laadittiin henkilökohtaiset HOPSit ja ryhmällä oma ROPS. Isosta ryhmästä muodostettiin kaksi pienempää ryhmää tietojen ja taitojen perusteella. Opiskelijoiden käytössä oli Karstulan kansalaisopiston oma käyttäjäläheinen oppimisympäristö. Etäopetusta ja lähipäiviä, opintoihin on voinut sisällyttää atk:n @-ajokortin moduulikoikeita.

Opiskelijoiden palaute

Lähtötasoarviointi on tehnyt opiskelusta miellyttävää, ja opiskelijat ovat olleet motivoituneita.

4.3.4. Jyränkölän setlementin / Heinolan kansalaisopiston hanke

Jyränkölän setlementissä / Heinolan kansalaisopistossa toteutettiin Tietoyhteiskuntavalmiudet -opinnot aikuisille, joilla tietotekniikan perustaidot olivat hallinnassa.

Opiskelijat

Opiskelijoita oli 12.

Opintojen aikataulu ja laajuus

Opinnot suoritettiin ajalla 16.9.2003-15.4.2004. Opintoryhmä kokoontui kaksi kertaa viikossa.

Opetuksen järjestelyt ja menetelmät

Opiskelu toteutettiin lähiopetuksena, jossa pääpaino oli pari- ja ryhmätehtävillä. Etäopiskelu liittyi ryhmän työskentelyyn läheisesti ja se toteutettiin verkkokeskusteluina ja päiväkirjatyöskentelynä.

Opiskelijoiden palaute

Opiskelijat olivat tyytyväisiä opetuksen tekniseen tasoon, sisältöihin kaivattiin enemmän opiskelijoiden arkeen liittyviä asioita. Verkkokeskusteluunkin kaivattiin enemmän arkisiin asioihin liittyviä teemoja.

4.3.5. Kuusankosken työväenopiston hanke

Kuusankosken työväenopistossa opintoja tarjottiin aikuisille ja ikäihmisille. Ryhmiä muodostettiin kolme.

Opiskelijat

Kuusankosken työväenopiston ensimmäisessä vaiheessa kokeiltiin osaa (2 ov) opintokokonaisuudesta. Opintoryhmä muodostettiin ikäihmisistä. Toisessa vaiheessa opinnot toteutettiin koko laajuudessaan kahdelle opintoryhmälle, joissa opiskelijat olivat aikuisia. Opiskelijoita oli yhteensä kolmessa eri ryhmässä 28.

Opintojen aikataulu ja laajuus

Internetistä iloa ja hyötyä –kurssi 16.1.-15.5.2003. Internetistä iloa ja hyötyä sekä internet tehokäyttöön 11.9.2003 - kevät 2004.

Opetuksen järjestelyt ja menetelmät

Opetusta järjestettiin ryhmätyökeskusteluina, näennäiskokeina ja erilaisten harjoitusten muodossa. Harjoitukset liittyivät esim. tiedonhakupalveluiden vertailuun tai sähköpostin käyttöön. Opiskelijat kokosivat portfolion opinnoistaan.

Opiskelijoiden palaute

Opiskelijapalaute puuttuu.

4.3.6. Mikkelin kansalaisopiston hanke

Mikkelin Kansalaisopiston pilottikoulutus oli nimeltään Osaajana ja taitajana tietoyhteiskunnassa. Koulutus ajoittui kevät ja syyskaudelle 2004, joten kesäajaksi opiskelijoille annettiin etätehtäviä. Koulutus oli suunnattu tavallisille opiston asiakkaille.

Opiskelijat

Opintoryhmässä aloitti 15 opiskelijaa, joista kaikki suorittivat kurssin loppuun. Opiskelijoista työelämässä oli yhdeksän henkilöä ja eläkkeellä kuusi.

Opintojen aikataulu ja laajuus

Koulutusajankohta oli 3.3.-10.11.2004 ja laajuus 4,5 ov.

Opetuksen järjestelyt ja menetelmät

Opetuskokonaisuuden yhteydessä pystyi suorittamaan tietokoneen A-ajokorttitutkinnon, kaksi opiskelijaa saikin suorituksen kurssin loputtua. Opetusmenetelmät olivat interaktiivisia keskusteluja, lähiopetusta ja etätehtäviä. VSY:n tukiaineistot ja muut oppimateriaali oli aktiivisessa käytössä.

Opiskelijoiden palaute

Muutamat opiskelijat kokivat opintokokonaisuuden liian laajana ja aineiston vaativana. Suurin osa oli kuitenkin opintoihin ja opistojen järjestelyihin hyvin tyytyväisiä. Osa opiskelijoista oli sitä mieltä, että opintokokonaisuuden suorittaminen oli muuttanut heidän käsitystään tietoyhteiskunnasta. Opiskelu oli selkiyttänyt suurimman osan näkemystä tietoyhteiskunnan vaikutuksista heidän omaan elämäänsä.

4.3.7. Rovala-Opiston hanke

Rovala-Opisto osallistui aktiivisesti opintokokonaisuuden kehittämistyöhön vuodesta 2002 alkaen. Opisto aloitti pilottiryhmän Matkalla tietoyhteiskuntaan (2ov) syksyllä 2003.

Opiskelijat

Ryhmään ilmoittautui 15 opiskelijaa, joista jokainen suoritti kurssin loppuun. Kohderyhmänä olivat vähän tietokonetta käyttäneet tai täysin ilman käyttötaitoja olevat. Kurssia mainostettiin paikallislehdessä ja erikseen jaettavalla mainoksella (Liite 1.)

Opintojen aikataulu ja laajuus

Opinnot toteutettiin ajalla 18.11.-11.12.2003-13.1.-12.2.2004, laajuutena 2 ov.

Opetuksen järjestelyt ja menetelmät

Opetus aloitettiin alkukartoituksella. Opetusmenetelminä olivat lähiopetus (luennot ja alustukset, demot, harjoitukset, pari- ja ryhmätyöskentely, keskustelu), itsenäinen työskentely harjoitusten parissa ja oppimispäiväkirjan muodossa. VSY:n tukiaineisto ei palvellut tätä kurssia, aineisto oli liian vaikeaa aloittelijoille.

Opiskelijoiden palaute

Opiskelijoiden avoimia palautteita kysymykseen: **Miten voit hyödyntää kurssilla opittuja tietoja ja taitoja elämässäsi:**

”Työnhaku/koulutuspalveluiden käyttö, kirjaston tietokoneiden käyttö.”

”Aloitan opiskelun, jossa tarvin taitoja ja osaan ohjata myös tyttöäni, joka on myös vielä hieman arka yleensä koneiden ja minkä tahansa tekniikan kanssa.”

”Huvia ja hyötyä odotettavissa.”

”Maksaa kotona laskut.”

”Hankin oman koneen ja jatkan opiskelua.”

”Kaikessa, missä eläkkeellä oleva voi tietokonetta hyväkseen käyttää.”

”Asiointi, pankki, virastot, yhteydenpito sähköpostilla.”

4.3.8. Sastamalan opiston hanke

Sastamalan opiston hanke käynnistyi opiskelijoiden tietojen ja taitojen alkukartoituksella ja opiskelijoiden toiveiden ja odotusten kirjaamisella. Päällimmäisiksi nousivat yleisten käyttötaitojen omaksuminen, työvälineohjelmiin tutustuminen ja niiden hallinta sekä Internet.

Opiskelijat

Opiskelijoiksi ilmoittautui 20 kiinnostunutta. Markkinointi suunnattiin pääosin sellaisille opettajille, joilla ei ollut juuri ollenkaan tietotekniikan käyttötaitoja.

Opintojen aikataulu ja laajuus

Opintojen laajuus oli 5,5 ov, opinnot toteutettiin kevätkaudella 2004.

Opetuksen järjestelyt ja menetelmät

Opintojen alussa suoritettiin opiskelijoiden lähtötason kartoitus. Opinnot järjestettiin moduuleittain ryhmätyöskentelynä. Teknisten käyttötaitojen osiossa käytettiin ATK-ajokortin opetussuunnitelmia soveltuvien osien.

Opiskelijoiden palaute

Muutama opiskelija ei halunnut oppia mitään tietoyhteiskunnasta, vaan oppia painamaan oikeita nappuloita. Suurin osa opiskelijoista koko kurssitavoitteet ja sisällöt ajatuksella: ”..oppia elämään tietoyhteiskunnassa. Kurssi koettiin hyödylliseksi oman työn kannalta (arvio 4 asteikolla 1-5). Opiskelijoiden mielestä opettajien lähestymistapa opetukseen on ollut

”...hauskasti leppoisan filosofinen. Olemme ainakin oppineet keskustelemaan tietotekniikkaan liittyvistä asioista eikä vain tuijottamaan koneen ruutua.”

5. PILOTOINTI JA KEHITTÄMISTYÖ

Pilotointi oli kehittämistyössä mukana olleiden mielestä kiinnostavaa ja haastavaa.

Suositusasiakirjan luonnos (versio syksyiltä 2002) oli monille ensi silmäyksellä vaikeaselkoinen paperi. Sisältöjen auki purkaminen vaati paljon aikaa ja siihen olisi kaivannut yhteisempää pohdintaa. Yhteiset seminaarit saivat osin kritiikkiä osakseen. Viittakiven opiston vastuuhenkilöt kokivat seminaarit osittain turhauttavina ja itseään toistavina. Kehittämistyö tuntui heistä yksinäiseltä, kun selvisi, että suurin osa piloteista alkaisikin vasta syksyllä. Kansion vastuuhenkilö piti seminaarien antia melko hyvänä, mutta koki asioiden käsittelyn melko pirstoutuneeksi. Myös ryhmän jäseniin kohdistuvat odotukset olivat välillä epäselviä.

Myös Jyväskylän kaupungin työväenopiston yhteyshenkilö kritisoi seminaarityöskentelyä: käytännön vinkkejä esimerkiksi HOPS-työn ohjaamiseen ei seminaareista saanut apua ja jotkut alustajista olivat pettymyksiä.

Joissain piloteissa kehittämistyötä myös kiiteltiin: Hiiden Opiston vastuuhenkilö kertoi opiston keränneen hankkeen kautta valtavasti tietoa tietoyhteiskuntaopinnojen suunnittelusta ja toteuttamisesta, ja antaa kokonaisarvosanan hyvä tai erinomainen sekä VSY:n että Hiiden Opiston

toiminnasta. Opetussuunnitelmatyö yhdessä muiden kanssa koettiin antoisaksi. Seminaareja järjestettiin sopivin väliajoin.

Internetpohjainen ryhmätyöfoorumi sai kritiikkiä: ”*Ryhmix takkuili jatkuvasti, eikä se motivoinut käymään sivuilla*”. Yhteydenpito tai ennen kaikkea tiedottaminen Ryhmixin kautta koettiin tärkeäksi, mutta alusta oli raskas ja vaikeaselkoinen.

Selkeästi tulivat esiin vapaan sivistystyön toimintamuotojen yhteiskunnalliset painotukset. Kansalaisopistot toteuttivat pilotteja keskittymällä asiakaskuntansa tietoteknisen taitotason kohottamiseen. Taitotasolla nähtiin suora vaikutus yhteiskunnalliseen aktiivisuuteen teknisen osaamisen kautta. Sivistysliittojen opintokeskukset näkivät taitotason kohoamisen oman viestinsä välittämisen välineenä. Kansanopistot (Viittakiven opisto) integroivat opetuksen muiden aineiden sekaan täydentämään kokonaisuutta.

Oppilaitosmuoto	Opintojen painopiste	Miten näkyi sisällössä
Kansalaisopistot	Yksilöiden keskeiset tietoyhteiskuntataidot ja tekniset taidot	- tekniset käyttötaidot - ohjelmistojen hallinta - tiedonhakutaidot - verkkoasiointi
Opintokeskukset	Yhteiskuntapoliittisen sanoman ja vaikutusmahdollisuuden lisääminen tietotekniikkaa hyödyntämällä	-verkkoviestinnän taidot - www-sivujen teko -tietotekniikan hyödyntäminen yhdistystoiminnassa
Kansanopistot	Täydentää työvoimapolitiikkaa tai kotoutumiskoulutusta	-opinnot integroitiin muihin opintokokonaisuuksiin: äidinkieli ja kotoutumiskoulutus -opinnot sisälsivät viestinnän ja vuorovaikutuksen sekä osallisuuden harjoittelua

Taulukko 3. Opintokokonaisuuksien sisällön painopiste oppilaitosmuodoittain

6. SUOSITUS

Viittakiven opiston kotoutumiskoulutukseen ja kymppiluokan toimintaan liittyvät pilotit toteutettiin suosituksen ensimmäisen version pohjalta. Asiapaperi oli pilotin alkaessa keskeneräinen. Suosituksen muuttaminen konkreettiseksi opinnoiksi tuntui työläältä.

Myös Kansion ja Hiiden Opiston pilottien suunnitteluvaiheessa yhteinen pilottihanke oli aluillaan. Lopullisessa muodossa sisällöt muuttuivat jonkin verran. Koulutukset mahtuivat kuitenkin hyvin lopullistenkin suositusten sisään. **Suositus on asiallinen ja oppilaitosten oma opetus voidaan kitkatta perustaa suosituksen muodostamaan pohjaan.**

Suosituksen väljyys ja samalla sen tarjoama yhtenäinen raami koettiin tarpeelliseksi. Myös suosituksen ihmis- ja oppimiskäsitystä sekä laajaa näkökulmaa kiiteltiin. Sisällöt ovat laajoja, mutta tärkeitä, ja painotuksia voi vaihdella kohderyhmän tarpeiden mukaan.

Suositus sisältää paljon uusia näkökulmia ja painotuksia, ja ennen kuin vapaan sivistystyön toimijat ottavat opintokokonaisuuden omakseen, pitää tapahtua vielä muutoksia opettajienkin asenteissa ja

valmiuksissa. Koko tietoyhteiskuntavalmiuksien käsite on uusi: **monet yllättyvät huomattessaan että valmiuksiin luetaan opintokokonaisuudessa joukko muita kuin teknisiä käyttötaitoja.** Opettajille tulee saada ohjausta ja rohkaisua liittää näitä sisältöjä olemassa oleviin opintoihin ja tavoitteisiin.

Pilotoijien mukaan näkökulmat asian käsittelyyn voivat olla hyvinkin erilaisia. Tärkeintä onkin opintojen räätälöinti opiskelijalle sopivaksi niin, että hänen tarpeensa, lähtötasonsa ja motivaationsa ovat avainasemassa suunnitelmia tehtäessä. Joustavuus opiskelijoiden valikoitumisessa opintoihin on tärkeää.

Toimenpide-ehdotuksia

- Suosituksen mukaiset opinnot tulee voida integroida luontevasti oppilaitoksen muuhun opetukseen
- Standardoitu tehtäväkokonaisuus tai yhteinen kriteeristö on luotava suosituksessa esitetyistä tavoitteista
- Suosituksen mukaisia opintoja tulee voida toteuttaa pilkottuina kokonaisuuksina

7. TUKIAINEISTO

Tukiaineisto ei ollut valmis keväällä 2003 alkaneiden pilottien ollessa käynnissä. Tukiaineisto oli tarkoitus kehittää vuorovaikutuksessa muiden pilotoijien kanssa. Kun suurin osa pilotoijista aloitti koulutuksensa vasta syksyllä 2003 tai keväällä 2004, aineistoryhmän työ muuttui: se kehitti sisältöjä ja menetelmiä lähinnä omaa ryhmäänsä ajatellen ja siirsi niitä yhteiseen tukiaineistoon. Tästä syystä aineisto ei ole kattava.

Aineistoa ei ole käytetty juurikaan piloteissa, mutta tukiaineiston olemassaolo nähtiin kuitenkin hyvänä asiana. Tukiaineisto miellettiin suunnan antajana ja suunnittelun pohjana. Internetosoiteisto nähtiin tärkeänä palveluna.

Tukiaineistoa kritisoitiin liian laajoista kokonaisuuksista. Toivottiin, että prosessikuvauksia pilkotaan pienempiin osiin. Lisäksi toivottiin enemmän erilaisille ryhmille sopivia tasoja ja konkreettisia tehtäviä. Sivuston materiaalia tulee jäsentää ja kategorisoida paremmin (esim. perusasiat/täydentävät asiat; opettajan ohjeet/yksilö- ja ryhmätehtävät). Tukiaineistoon voisi sisällyttää myös erilaisia mallikurssisuunnitelmia materiaaleineen (simulointi).

Toimenpide-ehdotuksia

- Tukiaineistoa kehitetään ja päivitetään tarpeen mukaan

8. ARVIOINTI JA OPITUN TUNNUSTAMINEN

Arviointi ja opitun tunnustaminen ovat esim. maahanmuuttajan kohdalla haasteellisia. Syinä nähtiin kielitaito sekä odotus opettajajohtoisesta opetuksesta, jossa ei korosteta opiskelijan oma-aloitteellisuutta ja vastuuta omista opinnoista eikä täten myöskään olla tottuneita arvioimaan itseä. Toisaalta maahanmuuttajien kanssa tehdyissä piloteissa onnistuttiin myös monissa kohdin tekemään näkyväksi opiskelijan oman osaamisen asiassa, parhaiten onnistuen kuluttaja- ja asiointitaitojen yhteydessä.

Kansanopistoissa toteutetuissa piloteissa keskityttiin paljon jo opitun näkyväksi tekemiseen, opitun tunnistamiseen ja tunnustamiseen sekä kriittisen tietoisuuden herättelyyn. Tarkoituksena oli motivoida nuoria etsimään omia liittymäkohtiaan tietoyhteiskuntakehitykseen. Opitun tunnustamista toteutettiin pilotissa lähestymistapana, ei niinkään rakenteena. Aiempien kokemusten kartoittamisessa käytettiin narratiivisia ja ilmaisullisia menetelmiä.

Kansion pilotissa opiskelijat suorittivat näyttöinä opinnot ja todensivat näin osaamisensa: opiskelijat tekivät verkkosivut, opiskelivat ja hyödynsivät käytännössä yhdistyksensä extranet-palvelua jne. Myös Hiiden Opiston pilotissa arviointi tehtiin portfoliotyöskentelyn kautta itsearviointina. Lisäksi opettajat, suunnittelijat ja opiskelijat kävivät arviointikeskusteluja. Opiskelijat arvioivat opintokokonaisuutta myös arviointilomakkeella.

Ohjaajan osuus oli oppimisprosessissa tärkeä. Ohjaajan osuus on tärkeä henkilökohtaisen ja ryhmän oppimissuunnitelman tekemisessä; opiskelija motivoituu opinnoista vain siinä tapauksessa, että ne tuottavat kehittymistä hänelle tarpeellisissa taidoissa. Ohjaajan osuus on tärkeä myös opiskelijoiden aiemmin opitun näkyväksi tekemisessä ja sen validoinnissa. Tärkeää oli yrittää olla arvottamatta sitä sisältöä, jota opiskelijat itse hahmottivat omalle tietoyhteiskunnalleen.

Piloteissa toteutettiin myös aiemmin opitun tunnistamista. Opinnoissa oli silloin kyse juuri olemassa olevien taitojen näkyväksi tekemisestä ja niiden siirtämisestä uuteen ympäristöön – ainakin lähtökohtana muulle uuden oppimiselle ja tietämyksen syventämiselle. Toimiva lähestymistapa on alkuarviointi (mitä osaa, miksi, mitä lisää/tukea) ja kurssin tavoitteiden suhteuttaminen opiskelijan tavoitteisiin sekä molempien kehityksen seuraaminen.

Tärkeänä kehittämisen kohteena nähtiin arviointitiedon laatu: nähtiin, että standardoitu tehtäväkokonaisuus tai yhteinen kriteeristö on luotava suosituksessa esitetyistä tavoitteista. Erilaisia näkemyksiä on taas siitä, kenen vastuu ja vapaus tämän tekeminen on, VSY:n vai opintojen toteuttajien. Pilotit painottivat myös ohjauksen merkitystä ja sen painoarvoa kehittämiskohteena.

Erityisiä opintojen tunnustamisen käytäntöjä vapaan sivistystyön oppilaitosten kesken tai muiden oppilaitosten välillä ei vielä ole olemassa. Toivomisen varaa on paljon jopa siinä, miten tätä projektia ja opintokokonaisuuden valmistelua tunnetaan vapaan sivistystyön kentällä. Opiskelijoille ei tässä vaiheessa voinut luvata, että todistuksesta olisi iloa jossain seuraavassa elämänvaiheessa. Kuitenkin joidenkin pilotoijien mielestä suosituksen kaltaisia runkoja ja opetussuunnitelman pohjia tarvitaan opintojen tunnustettavuuden edistämiseksi. Opintoviikotuksen tai pisteytyksen toteuttaminen ei ole vaikeaa, kun opinnot suunnitellaan hyvin. Lähestymistapa on myös uusi: opitun tunnustamisen muuttaminen käytännöksi vaatii yhteistyön rakenteita ja opintojen henkilökohtaistamista.

Vapaan sivistystyön kenttä on niin laaja, että yleispätevien todistusten tekeminen on erittäin haastavaa. Kuitenkin aiemmin opitun hyödyntäminen ja näkyväksi tekemisen mahdollisuus ovat erittäin tärkeitä. Kaikki eivät sitä kaipaa, mutta haluaville tällainen todistus tulisi voida antaa.

9. YHTEENVETO JA KEHITTÄMISKOHTEET

Tiedotus ja rekrytointi ovat haaste Tietoyhteiskuntavalmiudet -opintokokonaisuuden toteuttajille. Rekrytoinnissa on onnistuttu mm. integroimalla kokonaisuus muihin opintoihin, tekemällä kohdennettua suoramarkkinointia, pitämällä infoja ennen opintojen aloitusta sekä etsimällä yhteistyöverkostoja (esim. kirjastot). Rekrytointia voidaan tehostaa tekemällä opintokokonaisuus tunnetuksi opettajille sekä pyrkimällä kokoamaan tasoltaan melko heterogeeninen ryhmä. Merkityksen, tarpeen ja opiskelijoiden löytäminen on keskeinen lähtökohta onnistuneessa

rekrytoinnissa. Tähän liittyen valtakunnallista tiedotusta ja markkinointia tulee lisätä ja opettajien täydennyskoulutus varmistaa. Erityisenä näkökulmana täydennyskoulutukseen toivottiin rekrytointia ja markkinointia. Koulutuksen toteuttajia tulee myös kannustaa eri aineiden opettajien väliseen yhteistyöhön.

Suosituksen sisällöt ovat toimivia. Käytännönläheinen käsittelytapa on tärkeä. Ongelmallista joissain piloteissa oli se, että odotukset ja koulutussuunnittelu eivät kohdanneet. **Monet opiskelijat odottivat painotusten olevan tietokoneen käyttötaidoissa, ja muihin taitoalueisiin liittyvien omien tarpeiden tunnistaminen oli hankalaa.** Myös eri osioiden yhdistämiseen kannattaa varata paljon aikaa.

Menetelmistä keskustelu ja väittely, pari-, vertais- ja ryhmätyöt sekä projektit toimivat hyvin. Verkkovuorovaikutus asettaa omat haasteensa koulutuksen toteutukselle ja käytetyille menetelmille. Verkossa toimiminen opintojen aikana antaa opinnoille lisäarvoa, ja tietoyhteiskuntavalmiuksia opiskellessa verkkotyöskentely on luontevaa. Mielekkäät tehtävät ja mahdollisuus näyttää osaamisensa olivat tärkeitä monille opiskelijoille.

Henkilökohtaisten opetussuunnitelmien (HOPS) ja Ryhmäopetussuunnitelmien (ROPS) tekeminen ja niiden ohjaus olivat vaativia ja haastavia tehtäviä monille pilotoijille sekä opiskelijoille. HOPSin ja ROPSin pilkkominen pienempiin kokonaisuuksiin helpotti työtä joissain piloteissa. Sama toimi arvioinnissa: oman oppimisen arviointi ja sen suhteuttaminen asetettuihin tavoitteisiin oli opiskelijoille usein helpompaa pienemmissä asiakokonaisuuksissa. Arvioinnissa toimivia työtapoja olivat portfolio, oppimispäiväkirja, näytöt, itsearviointi, kokeet ja ryhmäarviointi. Hankalaksi arvioinnin tekivät oman osaamisen tunnistaminen ja sen kommunikoiminen tai käsitteellistäminen.

Suosituksista tulee kehittää edelleen niin, että piloteista saadut kokemukset saadaan esiin. Tietoyhteiskuntavalmiudet -opintokokonaisuutta ja Kansalaisopintoja koskevien suositusten integrointi ei saanut 24.5.2004 järjestetyssä arviointiseminaarissa kannatusta: pilotoijien mielestä suositus sisältää jo nyt integroinnin ja kansalaisyhteiskunnan näkökulmien painottamisen mahdollisuuden. Sen sijaan toivottiin jo nyt olemassa olevien integrointimahdollisuuksien ja erilaisten toteutustapojen esiin tuomista ja korostamista. Tukiaineistoa tulee kehittää ja selkiyttää edelleen. Opiteiden tunnistamisen ja arvioinnin kehittämiseksi tulee tehdä yhteinen kriteeristö johtamalla ne suosituksessa esitetyistä tavoitteista.

Toimenpide-ehdotuksia

- Hyvät käytännöt saatettava kaikkien ulottuville
- Aineopettajien yhteistyötä lisättävä, opetuskokonaisuuden toteutuksessa pitäisi olla mukana yhteiskunnallisten alueiden ja tietotekniikan alueiden opettajia yhdessä
- Opetuskokonaisuuden tiedotusta parannettava koko vapaan sivistystyön kentällä
- Tietoyhteiskuntavalmiuksien opettajien täydennyskoulutuskokonaisuus osaksi VSOP-ohjelmaa. Koulutuksessa kiinnitettävä huomio keskeisiin tietoyhteiskuntataitoihin, ei pelkästään teknisiin käyttötaitoihin
- Opetuskokonaisuus tulee viedä verkkoon siten, että sen voi toteuttaa kokonaisuudessaan verkko-opintoina
- Opetuskokonaisuuden ohjaus- ja tukitoimia on kehitettävä

10. LÄHTEET

Antti Hautamäki. 1996. Teoksessa: Suomi teollisen ja tietoyhteiskunnan murroksessa. Helsinki: SITRA, 154.

Kansalaisten vaikuttaminen ja kansalaisjärjestöt sekä vapaa sivistystyö. 2001. Helsinki: VSY.

Kansalaisten tietoyhteiskuntavalmiuksien kehittämisjaksen raportti 29.11.2004. Helsinki: Hallituksen politiikkaohjelmat.

Koulutuksen ja tutkimuksen tietostrategia 2000-2004. Helsinki: opetusministeriö.

Koulutuksen ja tutkimuksen tietoyhteiskuntaohjelma 2004-2006. Opetusministeriön julkaisuja 2004:12.

Koulutus ja tutkimus 2003-2008, Kehittämissuunnitelma. Helsinki: opetusministeriö.

Parlamentaarisen aikuiskoulutyöryhmän mietintö 3:2002. Helsinki: opetusministeriö.

Suositus tietoyhteiskuntavalmiudet -opintokokonaisuudesta. 2003. Helsinki: VSY.

Vapaan sivistystyön visio 2005. 2000. Pietarsaari: VSY.

18.11.-11.12.2003 ja 13.1.-12.2.2004

Matkalla tietoyhteiskuntaan

- kurssi sopii henkilöille, jotka ovat käyttäneet tietokonetta vähän tai ei ollenkaan
- tietokoneen peruskäyttö (laitteisto, WIN XP, keskeiset käsitteet)
- tekstinkäsittelyn perusteet
- Internet ja sähköposti (peruskäyttö, hakupalvelut, asiointi verkossa, netiketti, tietoturva)

Kurssi on Vapaan sivistystyön yhteisjärjestön organisoiman Tietoyhteiskuntavalmiudet-opintokokonaisuuden pilottikurssi.

- Kurssimaksu 50 €
- Laajuus 2 opintoviikkoa (54 h lähiopetusta)
- ti ja to 17.30-20.00

Tule mukaan ja ilmoittaudu 14.11. mennessä opiston toimistoon!

ROVALA-OPISTO

Rovala 5, 96100 ROVANIEMI
puh. (016) 5115 600
www.rovala.fi
rovala-opisto@rovala.fi

Hiiden Opiston Tietoyhteiskuntavalmiudet / pilottiryhmä 2003-2004